

Kreativita a společnost

Panel 2A: Občanská společnost ve věku kreativity

Xavier Troussard

oddělení pro kulturní politiku a mezikulturní dialog,
Generální ředitelství Evropské komise pro vzdělávání a kulturu (DG EAC), Belgie
Panelová diskuze Občanská společnost ve věku kreativity – moderátor

Pracuji s Vladimírem Suhou v Evropské komisi, konkrétně na Generálním ředitelství pro vzdělávání a kulturu, kde mám na starosti oblast kulturní politiky a mezikulturního dialogu. Debata, která se tu odehrávala včera, se týkala především vztahů mezi kulturou, kreativitou a ekonomikou. Včera došlo na koncepty a myšlenky, které se vztahují k obecnějším tématům, k realitě v její celistvosti a všeobecnějším souvislostem, včetně sociálních aspektů. Nicméně dnešní dopoledne věnujeme tématu občanské společnosti. Zaměříme se na otázky, které ve svém projevu zdůraznil Václav Havel, a to jak nám kultura a kreativita mohou být nápomocny při kultivaci společnosti a při vytváření smysluplných komunit. Jak již dnes ráno předeslal komisař Figel, zaměříme se na otázku lidských práv. Z toho logicky vyplývá, že náš panel se pravděpodobně nepone v tolik odlehčeném uvolněném duchu, jako tomu bylo u několika předešlých panelů, naopak bude spíše zatížen kritickým přístupem.

Je tu se mnou dohromady pět panelistů, to jest pět provokativních myslí, pět odhodlaných lidí působících jako aktivisté ve svých oblastech, dva z nich jsou zároveň umělci. Náš panel se bude odehrávat dle následujícího pravidla: každý z panelistů dostane osm minut na svou prezentaci, poté dostanete slovo vy, budete moci klást otázky a vznášet připomínky a k těm se znovu každý panelista bude moci krátce vyjádřit.

Curriculum Vitae

Xavier Troussard, vedoucí oddělení pro kulturní politiku a mezikulturního dialogu Generálního ředitelství EK pro vzdělávání a kulturu, vystudoval ve Francii a Belgii mezinárodní a evropské právo. Od roku 1989 pracuje v různých odborech a sekcích Evropské komise. Začínal na Generálním ředitelství pro informace, komunikaci, kulturu a audiovizí (DGX) Evropské komise. O tři roky později byl jmenován odborným poradcem pro horizontální a mezinárodní hlediska v kultuře a jako vyjednavč Evropského společenství se zasadil o Úmluvu o ochraně a podpoře kulturní diverzity. Dále se zasadil o propagaci kulturní diverzity v oblasti vnější vztahů EU a na mezinárodních fórech a především byl členem přípravného týmu Evropského roku mezikulturního dialogu (2008).

Odkaz:

http://ec.europa.eu/staffdir/plsql/gsys_fonct.properties?pLang=EN&pSernum=16293

Gottfried Wagner

ředitel Evropské kulturní nadace, Nizozemsko

Panelová diskuze **Občanská společnost ve věku kreativity**

Jsem velmi rád, že mohu vystoupit v rámci panelu, na jehož programu jsou i projevy umělců, protože je tomu od včerejšího zahájení poprvé, tedy kromě vystoupení Václava Havla. Osobně se domnívám, že vést debatu, která se zde vede bez samotných tvůrců, je velmi podivné. Tedy ještě jednou velmi děkuji přítomným umělcům a těším se na snad velmi živou debatu.

Mou výchozí tezí je, že zde vytváříme nový fetiš. Děláme z kreativity fetišistický objekt. To úzce souvisí s tím, co už jsem zmínil, tedy s absencí samotných tvůrců v procesu. Všichni tady jsme politici, zprostředkovatelé, kulturní manažeři, ale nejsme tvůrci, nejsme umělci, a jako takoví tedy v současném ekonomickém kontextu máme tendenci utvářet nový fetiš – kreativitu. Házíme slovy, která zní dobře, obchodujeme se slovy typu kreativity. Děláme to i tady, na této konferenci. Jelikož je ale tato konference o budoucnosti Evropy ve smyslu kulturních politik, je třeba, abychom tu opravdu odvedli dobrou práci, abychom se k věcem postavili čelem a nezůstali jen na povrchu. Pokud se nám to nepodaří, bude naše ohánění se slovem kreativity jen něčím na způsob tibetských modliteb, které čím častěji jsou opakovány v evropském kontextu, tím méně přesvědčivými se stávají. Stejně tak se naše plácání stává méně a méně důvěryhodným, především v očích občanů, protože ti mají zvláštní instinkt, který jim umožňuje poznat, zda mluvíme naprázdno, zda se jen oháníme prázdny slovy. Umělci a občané, obě tyto skupiny to poznají.

Proto si zde dovoluji jak z metodologických, tak z politických důvodů nesouhlasit s některými názory, které zde včera a dnes zazněly. Myslím, že se všichni shodneme na tom, že kreativity je hodnotná věc, nicméně nesouhlasím s tím, jak je tu k ní často přistupováno. Jako důkaz tohoto tvrzení se přímo nabízí samotný fakt, že se tato konference koná uprostřed města, které po staletí přímo srší kreativitou. Jako kontrast k tomu si kladu otázku, co tu skutečně na poli kreativity uprostřed kreativního města vyprodukuje my. Jaký konkrétní přínos pro kreativitu má naše setkání, naše debatování, na které jsme všichni tak pyšní. Má první otázka zní: „Co je nového, kočička?“ Smějete se, beru to jako výraz souhlasu. A sám si rovnou odpovím: „Nic moc.“ Podíváte-li se zpět na řeckou civilizaci, na období renesance, secese, na myšlenky Waltera Benjamina nebo Pierra Bourdieua, zjistíte, že náš přístup nepřináší nic moc nového. A troufám si tvrdit, že osobně nenacházím mnoho nového v přístupu ani těch největších profesorů, kteří zde včera promluvili.

Jediné, co by snad mohlo být nové, je obrat k něčemu na způsob sociální demokracie. Máme za sebou období buržoazního i aristokratického kontextu a možná právě teď jsme svědky toho, jak se kreativity stává sociálně demokratickou hodnotou. Dokonce bych spíš řekl – sociálně demokratickou hodnotou postindustriální doby. A není žádným překvapením ani zázrakem, že tato tendence přichází ze Spojeného království; kreativní průmysly ve stylu New Labour. Nicméně všichni víme, jak to s New Labour dnes vypadá.

Zadruhé se domnívám, že kreativity v tom směru, v jakém ji zde obchodujeme, může znamenat cokoli pro kohokoli. Je otevřená jakékoli interpretaci, a to je nebezpečné, protože slovo kreativity se tím pádem stává prázdny pojmem.

Zatřetí to, co jsem zmínil zadruhé, je důvodem, proč existují tak různorodé přístupy ke kreativitě. Včera z úst Richarda Floridy nebo možná z úst jednoho z jeho kolegů zaznělo, že Hollywood vznikl tak daleko od Washingtonu, aby byl co nejdál od jeho politického vlivu. V tuto teorii sice nevěřím, nicméně jde o dobrou metaforu. Poté jsme si v roztomilé prezentaci pracovníka z britského ministerstva kultury (MKMS) poslechli o něčem, co – odpusťte mi ten přírůbek, trochu samozřejmě přeháním – zaváňelo návratem sovětského pětiletého plánování. Britské ministerstvo skutečně má systém, v rámci něhož posuzuje a plánuje všechno, na všech možných úrovních, v dlouhodobém horizontu, systém, který tak trochu připomíná sociální inženýrství. Možná, že ten systém funguje, nevím. Co mi ale připadá zajímavé, je rozpor mezi tzv. přístupem „žádný stát“ a na druhé straně přístupem „totální stát“.

Domnívám se, že kreativity (mluvil tady o tom Václav Havel a mezi všemi těmi ostatními příspěvky ten jeho zněl jako volání z jiné planety) je především o smyslu, nikoli o marketingu a reklamě. Pokud nemá smysl sama o sobě, pak je k ničemu. Václav Havel to ve své řeči nazval spiritualitou a použil přírůbek katedrály jakožto místa, kde má kreativity význam. Já bych k tomu dodal, že katedrála je příkladem, kdy se ke kreativitě přidává i umění. K tomuto novému významu nepotřebujeme kněze a Richard Florida je pro mě osobně téměř nejzdrárnějším příkladem, jak věci nefungují. Sepíše jakousi Bibli, udělá jí velké promo zacílené na své dosavadní i potenciální příznivce. A to nejhorší, co jsem si osobně odnesl z jeho příspěvku, je, že nemá žádné otázky, jen odpovědi, odpovědi na všechno. To je pro mě osobně totalitní přístup a nerozumím tomu, proč je Florida jakožto nositel tohoto přístupu pro tolik lidí tak fascinující.

Za další se domnívám, že kreativita dokáže vyprodukovat téměř cokoli. Zdárným příkladem je kauza Bernarda Madoffa a jeho kolegů, což jsou velmi kreativní chlapíci, kteří měli posledních dvacet let vliv na finanční trhy. To je destruktivní podoba kreativity, tihle pánové se stali kreativními ničiteli naší ekonomiky a osobně jsem zásadně proti tomu, abychom to my platili.

Dostávám se k poslednímu bodu své prezentace, který je zároveň bodem nejsložitějším. Jde o vztah mezi kreativitou a konkurencí. Kreativita zní a v očích většiny z nás je jakýmsi nevinným konceptem. Do velké míry také skutečně může naplňovat atribut nevinnosti. Je produktivní, může ale také být destruktivní – byli jsme toho svědky po celé 20. století. Většina z nás je stále slepě přesvědčena, že jde o nevinnou produktivní kategorii. Podíváme-li se na konkurenci a soutěživost, tam už si velká řada z nás není jistá. Je nám neustále předkládáno, že musíme být maximálně soutěživí a konkurenceschopní, jinak se staneme muzeem planety a naším hlavním zdrojem příjmů budou čínští

turisté. Princip, který je nám předkládán, je následující: nebudeme-li extrémně chytří, bystří, rychlí a kreativní, neuspějeme a spadneme na ocas světové ekonomiky. A v tom okamžiku se konkurenceschopnost a kreativní soutěživost stávají defenzivními a exkluzivními hodnotami. Tlačí jednotlivce, aby soutěžili se státy, státy, aby soutěžily mezi sebou, Evropu, aby soutěžila se zbytkem světa, a nakonec je vlastně jen bleděmodrou verzí darwinistického přístupu, který říká, že jen ti nejrychlejší, nejtíhlejší a nejbystřejší přežijí.

Osobně se domnívám, že bychom měli řešit mnohem globálnější problémy. Navrhují Evropské komisi a celé občanské společnosti, aby se zaměřily na vytvoření nové občanské kreativity, která přispěje – jak to zde včera řekl Tomáš Sedláček – k vývoji od soutěživosti a konkurence ke spolupráci. Řada z problémů, kterým musíme čelit, je tak kosmopolitních a globálních, že pokud nezačneme kreativně spolupracovat, usoutěžíme se k smrti.

Curriculum Vitae

Gottfried Wagner je ředitelem Evropské kulturní nadace (ECF) od ledna 2002. ECF je nezávislá evropská nezisková organizace, která podporuje kulturní spolupráci s cílem posílit proces evropské integrace. Pod vedením své mezinárodní rady, poradního sboru a sítě výborů na národní úrovni vykonává ECF svoje poslání ve třech hlavních oblastech, jimiž jsou granty, programy a tvorba kulturní politiky. Jde o nadaci registrovanou podle zákonů Nizozemského království.

Do roku 2002 byl Gottfried Wagner ředitelem rakouské neziskové organizace KulturKontakt Austria, zaměřené na spolupráci v oblasti vzdělávání a kultury se zeměmi střední, východní a jihovýchodní Evropy. Pracoval také na rakouském ministerstvu školství, vědy a kultury, kde měl na starosti oblast spolupráce ve školství se zeměmi střední a východní Evropy. Gottfried Wagner se narodil v roce 1950. Vystudoval filozofii a německou literaturu na Vídeňské univerzitě. Pracoval jako učitel, přednášel na vysokých školách a pak se specializoval na problematiku řízení a organizačního rozvoje.

Odkaz:

www.eurocult.org

Natalia A. Koliada

generální ředitelka a spoluzakladatelka Běloruského svobodného divadla, Bělorusko
Panelová diskuze Občanská společnost ve věku kreativity

Abyste pochopili mou situaci, přijela jsem sem se dvěma příspěvků – autorem prvního je můj manžel, autorem druhého pak Goran Stefanovski, výborný makedonský dramatik. Nakonec jsme společně s Davidem Černým přišli na možnost, jak zde vzhledem k časové tísní přednést obě mé řeči – rozdělíme si je: já začnu a David můj projev dokončí. David říkal, že mu to tak naprosto vyhovuje, protože tak jako tak nemá přípravnou žádnou prezentaci a k tomu si potřebuje číst SMS. To mě přivedlo na nápad, jak se z této překerní situace dostat. Abych dostala požadavku stručnosti, prostě tu jen přečtu tři SMS, které mi včera přišly z mé domoviny, z Běloruska. První z nich byla od naší divadelní manažerky, která v současné době shání prostor, kde bychom v Minsku mohli na začátku dubna odehrát undergroundová představení. Ve zprávě od ní stálo: „Zkusili jsme to ve 46 zařízeních, nikde jsme nepořídili, tedy zase nebudeme hrát v žádném klubu, zase jen v soukromých bytech.“ Druhá SMS přišla od mého dobrého přítele, bývalého ministra zahraničí Běloruska – odstoupil z funkce poté, co se v roce 1996 Lukašenko znovu dostal k moci. Ten nám napsal: „Udělejte všechno pro to, aby Lukašenko nebyl pozván na květnový summit EU v Praze.“ Poslední SMS nám pak přišla od rodičů a stálo v ní: „Kvůli tomu projevu, co se chystáš přednést v Praze, tě určitě zase zatknou.“

Pravděpodobně už ani nemusím pokračovat, protože tyto tři zprávy o realitě v naší zemi vypovídají dost. Nicméně se tak jako tak pokusím prezentovat zde alespoň části toho, co mělo původně dnes zaznít.

Já a lidé, se kterými pracuji, jsme samozřejmě přesvědčeni, že kreativita nějakým způsobem posunuje naši zemi dál. Nicméně je třeba držet v patrnosti, že veškerá kreativní aktivita v Bělorusku vychází z undergroundu a veškerý veřejný prostor v Bělorusku je taktéž prostor undergroundu. U nás se držíme dávné tradice, jejíž počátky sahají do dob Sovětského svazu. Je to tradice státem daného vztahu mezi umělcem a mocí, tradice kontroly nad umělcem, zavírání umělců na psychiatrické kliniky a do vězení. V Bělorusku čelíme dvěma úzce souvisejícím problémům: na jedné straně se potýkáme s režimem, který se ze všech sil snaží kreativitu zadupat do země, na druhou stranu jsme si vědomi toho, že tentýž režim kreativitu stimuluje právě tím, že se jí snaží potlačit. Klademe si otázku: „Je něco pozitivního na tom, že deset milionů lidí žije v diktátorském režimu, protože tento režim stimuluje jejich kreativitu?“

Není jednoduché najít na totalitě a její roli v rozvoji umění nějaká pozitiva. Nedávno jsem četla knížku Snadná cesta, jak odvyknout kouření, jedna z kapitol v té knížce se jmenovala Pozitivní stránky kouření – sestávala jen z řady úplně prázdných běloskvoucích stránek. Chci tím říct, že diktátorský režim nemá žádná pozitiva.

Setkáváme se s velkým zájmem o naše aktivity ze strany zahraničních kolegů a partnerů. Například v blízké budoucnosti se k nám chystají delegace z Francie, Švýcarska, Spojeného království, Itálie, Nizozemska, Irska a Spojených států. Všem těmto lidem říkáme, že pokud se k nám opravdu vydají, existuje reálné riziko, že budou zatčeni. Všechny se ptáme, zda to riziko chtějí podstoupit. Odpovídají, že ano, že si téměř přejí být zatčeni v Bělorusku. Je to zvláštní pocit, když se vám jakožto Bělorusovi či Bělorusce dostane takové odpovědi. Nebo když vám zahraniční novináři říkají, že přijde den, kdy na tuhle dobu budeme vzpomínat jako na nejkrásnější období našich životů, na období, kdy jsme byli součástí odboje. Přála bych si, aby už konečně nastal ten okamžik, kdy budu moct na tuhle dobu vzpomínat jako na tu nejkrásnější v životě.

Pro nás je velmi důležité, že tu můžeme být, a to především ze dvou důvodů. Organizujeme naše aktivity na základě rad, kterých se nám dostává od našich dvou patronů. Prvním z nich je Václav Havel, druhým Tom Stoppard. Jednou z rad, kterých se nám dostalo od Václava Havla, je, že musíme mluvit nahlas a otevřeně a že se musíme snažit vše brát s ironií, jinak pojedeme. O to se tedy ze všech sil snažíme. Tom Stoppard nám mimo jiné dal radu následující: je třeba vždy stát na správné straně, na straně morálky. A to i když je člověk svědkem toho, jak mu zabijí nebo zavrou přátele nebo rodinu.

Nakonec chci říct následující. Naše iniciativa, tedy iniciativa Belorussian Free Theatre, je globální uměleckou asociací vyslanců lidských práv. A abychom tento svůj status potvrdili, apelujeme zde na celou uměleckou komunitu na celém světě, aby vyvinula tlak na své vlády, své politiky, aby zabránili účasti posledního evropského diktátora na summitu EU, který se toto jaro koná v Praze. Zabraňte příjezdu posledního evropského diktátora do města sametové revoluce, do města Jana Palacha a Jana Zajíce, do města Plastic People of the Universe a Václava Havla. Všichni političtí představitelé musí pochopit, že toto je pro Evropu velká výzva: až padne diktátorský režim v Bělorusku, bude Evropa poprvé v historii kontinentem, na kterém

neleží žádný totalitní stát. Dnes se takovýmto statusem může pochlubit pouze Severní Amerika a Austrálie.

Stručně se zmíním o financování. Je jasné, že je těžké dostat finanční podporu, především pro umělecké projekty. Nicméně i v Bělorusku máme pár zdárných případů, že to občas jde. Jedním z nich je například rozsáhlý projekt, který se jmenuje Eurepica – Evropské výzvy. V rámci tohoto projektu jsme se rozhodli nastolit téma unie. Projekt byl zásadně podpořen švédskou stranou a částečně také Evropskou kulturní nadací. Především jedna jeho část se ukázala být velmi úspěšnou a spontánní. Do Běloruska pozvali čtrnáct dramatiků z Evropy a Spojených států, aby napsali hry o problémech, které považují ve svých zemích za zásadní. Jejich návštěva se uskutečnila v době, kdy si běloruská policie připravila velký záťah mezi umělci. A tak všichni tito zahraniční dramatici unikli zatčení jen proto, že můj muž před policií uhádal, že jde o cizince. Všech čtrnáct po běloruské zkušenosti přepsalo své hry, protože si uvědomili, že problémy, kterým čelíme v Bělorusku, jsou skutečné problémy, nesrovnatelné s tím, čemu se do té doby chtěli ve svých hrách věnovat.

Máme pocit, že klesá počet uměleckých děl, která by se kriticky vyjadřovala k současné politické a společenské situaci. Umění ztrácí roli hybatele společnosti a koncentruje se jen v oblasti zábavy. Víme, jak moc je pro naše spoluobčany v Bělorusku

těžké být pod drobnohledem okolí, především ze strany politických zajatců, příbuzných lidí, které režim dal zabít nebo nechal unést; nebo příbuzných těch, které režim donutil k sebevraždě – jako naposledy před dvěma měsíci v Minsku 33letá žena, která byla odsouzena ke dvěma letům vězení, raději spáchala sebevraždu. Měla pětileté dítě. V blízké době se na návštěvu poslední evropské diktatury chystá Xavier Solana. Je velmi důležité, aby jak běloruští, tak zahraniční umělci podporovali politické a společenské změny v naší zemi. Všichni si musíme uvědomit, že až padne totalitní režim v Bělorusku, na hranice Evropy zaklepou stovky talentovaných Bělorusů a Bělorusek, kteří zatím musí čelit nikoli problematice kreativity, ale v první řadě otázce, jak přežít.

Boris Groys, francouzský básník, kdysi parafrázoval Dostojevského výrok, že umění zachrání svět, do podoby: „Umění zachrání svět od krásy.“ Umění je o právu analyzovat, klást otázky, o intelektuální moci a dominanci. Politici rádi debatují o kreativitě, nicméně jejich vzkaz nám, tvůrcům, by se dal shrnout asi takto: tvořte, poslušné ovečky, tvořte čisté umění, protože to spasí náš svět. My, spíš obětí beránci než poslušné ovečky, však na sebe bereme všechnu špínu politických i sociálních procesů. Je pro nás zásadní stát si za svým a plně se angažovat v iniciativách vedoucích ke změnám ve společnosti a žádáme vás tímto, abyste nám v tomto byli nápomocni skrze vaši uměleckou tvorbu.

Curriculum Vitae

V roce 2005 založila spolu s manželem Nikolajem Chalezinem Běloruské svobodné divadlo. V roce 2009 se stala autorkou divadelní koncepce Eurepica-Challenge; tento projekt vzniká ve spolupráci se švédským divadlem Manteatern a městem Lund, které usiluje o titul Evropské hlavní město kultury 2014.

Běloruské svobodné divadlo zahájilo uvedením Discover Love celosvětovou uměleckou kampaň na podporu Úmluvy OSN proti násilnému zmizení (UN Convention against Enforced Disappearances). V roce 2008 Natalia Koliada zorganizovala spolu s Nikolajem Chalezinem a Vladimírem Šerbanem jedinou undergroundovou uměleckou školu Fortinbras v Bělorusku. Přednášela na Evropské humanitní univerzitě v Litvě a na nizozemské DasArts School.

Běloruské svobodné divadlo, v němž Natalia hraje jednu z vůdčích rolí, obdrželo cenu Francouzské republiky za lidská práva a zvláštní ocenění Evropských divadelních cen (New Theatrical Realities), které iniciovali sir Tom Stoppard, Václav Havel a Harold Pinter, a dále cenu ArtVenture Freedom to Create – Běloruské svobodné divadlo bylo nazváno celosvětovým uměleckým velvyslancem lidských práv.

Natalii Koliadu za její činnost třikrát zadržely běloruské speciální jednotky.

Odkaz:

www.dramaturg.org

Vuk Čosić

internetový umělec a webový stratég, Slovinsko
Panelová diskuze Občanská společnost ve věku kreativity

Přijel jsem ze Slovinska, což je velmi hezká země, atraktivní lokalita, pěkné místo k žití. Na tuto konferenci jsem byl pozván jako objekt, jako takový medvěd, co umí tančit. Problém je v tom, že tenhle tančící medvěd má své vlastní názory – a pozor, za to se omlouvám – dokonce i postoj.

Pracuji v oblasti, které se obecně říká nová média, jsem jakousi zakládající osobností v podsošce této oblasti, konkrétně internetového umění, které vzniká skrze internet a je na něm zároveň i prezentováno. V druhé polovině 90. let, za doby největšího internetového boomu, bylo internetové umění především o zkoušení si, co s internetem lze dělat, jak tuhle ohromnou věc, ke které jsme přišli jako slepí k houslím, využít. Jak skrze ni tvořit, jak tento nový kontext využít k tvorbě nových věcí, hodně jsme v té době vymýšleli, vynalézali nové postupy, bylo to hodně o dělení se a sdílení, vznikala řada jednotek postavených na jakési ekonomice sdílení/vzájemného obdarování se.

Přemýšlel jsem, co bych tu tak mohl říct, aby moje řeč byla tak říkajíc relevantní k tématu. Nicméně celou tu dobu jsem držel v patrnosti poučku, že v názorově zacílených skupinách lidé vždycky lžou. Možná si vzpomenete na slavnou antropoložku Margaret Mead, která kdysi zkoumala jeden kmen, jehož pravidla fungování znala naprosto zevrubně. Nicméně zapomněla na to nejzásadnější pravidlo – že cizincům, lidem, které neznáme, vždycky lžeme. Takže tak trochu zbytečně rozkreslila všechny možné mapy vztahů v rámci toho kmene a spoustu dalších nesmyslů.

Nicméně přemýšlel jsem tedy, jak bych měl především těm mezi vámi, kteří máte na starosti zkoumání lidí, jako jsem já, jak bych vám měl zprostředkovat způsob, jakým pracuji a tvořím. Funguje to tedy zhruba takto: především musím říct, že se mi naprosto v souladu s konceptem kulturního ekosystému daří být plně umělecky aktivní díky zapojení se ve třech různých rovinách, nebo chcete-li směrech.

Prvním principem je umění pro umění, umění pro umělce. Jde o sféru, ve které se nemluví o penězích, prestiži nebo něčem podobném. V této sféře dochází ke svobodné výměně minut a myšlenek mezi umělci. Jde o sféru, kde skrze tvorbu debatujeme o tom, co je umění. Tvorba, která z této sféry vzejde, je na hony vzdálená věcem typu zábavné domácí video, to jest – není vždy zcela zábavná a stravitelná, ale vždy je umělecky relevantní. Tuto rovinu pokládám ze všech tří za tu nejdůležitější.

Zároveň jde o rovinu, na níž vznikají věci, které jsou zřídka kdy k vidění v galerii nebo v nějaké podobné umělecké instituci.

Na druhé rovině umělecké produkce vzniká umění pro instituce. To jsou všechny ty informace, které se dočtete v katalogu téhle konference. Na této rovině se úspěch měří skrze položky v CV, skrze počty muzeí a galerií, ve kterých vás vystaví. Pokud je jich dost, pokud jsou dobré, pak jste dobrý umělec. Hm, co může být víc cool!

Třetí rovina umělecké tvorby spočívá v tvorbě pro sběratele. Já jsem zatím měl to štěstí, že jsem se obešel bez komerčních galerií, takže teď mluvím hlavně o své tvorbě, která vychází z toho, co osobně považuji za skutečné umění, tedy z toho, co vzniká v rámci první roviny, a která by teoreticky mohla jít dobře na odbyt, pokud by byla k máni na trhu. Říkám si, že je to docela zajímavé, protože obecně se jaksi samozřejmě předpokládá, že tvořit na všech těchto úrovních najednou je nemožné. První úroveň se víceméně shoduje s tím, co tady John nazval domácím uměním. My, umělci, jsme jen o něco málo vylepšenou verzí bedroom techna. Nicméně žádné politické nebo etické důvody nikomu nebrání existovat a tvořit na všech třech úrovních najednou.

Rád bych zmínil jeden důležitý aspekt, který významně ovlivňuje náš, tedy umělecký způsob života. Tím je rychlost. Před sto padesáti lety – za viktoriánské éry – se potenciální umělec narodil do doby, kde být malířem akvarelových krajinek bylo něčím velmi významným. Začal malovat, postupně se zlepšoval, pak namaloval několikero vynikajících akvarelů zobrazujících doverské útesy. Když mu táhlo na osmdesát, maloval dál a dál tytéž typy obrazů, ve svém oboru byl uznáván jako velké jméno a jako takový také zemřel. Celá ta umělecká trajektorie byla oproti tomu, jak to chodí dnes, víceméně statická.

V současné době se každých pět let, tři roky, možná i rok mění pohled na to, co je, a co není umělecky relevantní. My, umělci, se s touto rychlostí vývoje vyrovnáváme pomocí – a je to tady – kreativity. Můžeme si to dovolit, protože pod sebou máme jen velmi málo dalších lidí, ne-li žádné. Nicméně nerozumím tomu, jak se s takovou rychlostí vývoje chce poprat politická reprezentace, potažmo politici.

Zažil jsem období socialismu v Jugoslávii. Oproti situaci v Bělorusku, o které zde mluvila Natalia Koliada, šlo o velmi umírněnou verzi socialismu, nicméně jsem zažil, co to znamená posuzovat míru spokojenosti a štěstí populace na základě údajů o produkci surové oceli. O měřeních tedy vím své a nemyslím si, že by kdy posloužila k něčemu dobrému. I proto jsem velmi rád, že Gottfried Wagner zde zmínil sovětské pětileté plánování.

Můj malý skromný příspěvek ze strany objektu směrem k vám, lidem v politice, kteří máte zastupovat půl miliardy lidí, zní takto: nechte nás dělat naší práci, buďte k nám velmi slušní, pokuste se nás co možná nejcitlivěji poprosit, abychom s vámi občas trávili trochu času. Nejlepší, co můžete udělat, je jít nám z cesty, tedy za předpokladu, že nám skutečně chcete být nápomocní. Nezasahujte do našich záležitostí nebo nás aspoň nebuzerujte věcmi typu komplikování otázek copyrightu, zkrátka nestavte před nás další a další překážky.

Curriculum Vitae

Jeden z průkopníků internetového umění. Často vystavuje (na Bienále v Benátkách, v ICA v Londýně, v Beaubourgu v Paříži, v ICC v Tokiu, v Kunsthalle ve Vídni, v Digital Artlab v Tel Avivu, v ZKM v Karlsruhe, v Ars Electronica v Linci, ve Walker v Minneapolisu, v Postmasters NYC, ve Friedricanum v Kasselu, v Neue Galerie v Grazu, v IAS v Soulu, v Baltic v Newcastlu, v Moca v Oslu aj.) a přednáší (v muzeích: Beaubourg, Paříž; Guggenheim, Benátky; CCA, Glasgow; Thing, NYC; LAMoCA, Los Angeles; na festivalech – Hongkong, Londýn, Liverpool, Dessau, Montreal, Banff, Madrid, Gorizia, Kodaň; na uměleckých školách a univerzitách – Stockholm, Los Angeles, Chicago, San Francisco, Troy, Dundee, Liverpool, Benátky, Linec, Barcelona aj.).

Má podíl na řízení diplomových prací studentů bakalářského, magisterského a doktorantského studia (univerzity v Římě, Sao Paulu, Leedsu, Manchesteru, Bruselu, Terstu...), vystupuje v médiích (NY Times, Liberation, La Repubblica, Guardian, Financial Times, Cahiers du Cinema, Artforum, Newsweek, Wired, Haaretz, ORF, CNN, BBC...), publikoval také klíčové práce o nových médiích (MIT Press, Thames & Hudson, Tate, Taschen, Baltic...).

Odkazy:

www.ljudmila.org/~vuk/

http://en.wikipedia.org/wiki/Vuk_Cosic

Simona Levi

ředitelka nadace Conservas a odbornice v oblasti
kulturní multidisciplinarit, Španělsko

Panelová diskuze **Občanská společnost ve věku kreativity**

Za posledních několik let jsme svědky opakovaných útoků na občanská práva a svobodu, ke kterým dochází ve jménu umělců, kreativity a konceptu intelektuálního vlastnictví. Většinou, když to vyslovím, jsou všichni strašně překvapení, blíže tedy zmíním několik faktických informací, které můj výrok snad osvětlí. Chci, abyste věděli, že zde mluvím nejen z pozice občana, ale především z pozice umělce. Rádoby v našem jménu, ve jménu umělců, nicméně proti vůli mnohých z nás je přistupováno k extrémně devastujícím opatřením, která mají mít za cíl ochranu intelektuálního vlastnictví. V rámci naší vlastní ochrany často slyšíme slovo pirátství. Včera zde například zaznělo z úst francouzské ministryně kultury Christine Albanel. A se vsí úctou, tento výraz je záměrně používán v kontextu, který zaměňuje dva odlišné jevy, a to za účelem ochrany zájmů kulturních průmyslů. Osobně pochybuji o tom, že se tento zájem shoduje se zájmy umělců nebo společnosti, nicméně k tomu se vrátím později.

Tyto dva koncepty, které jsou záměrně zaměňovány, představuje na jedné straně idea výměny osobních informací, znalostí a vědění. Například já mám doma Bibli, mluvím s někým, kdo ji nečetl, tak mu ji půjčím. Nebo jiný příklad – už jste slyšeli tu novou písničku od Madonny? Ne? Tak já vám ji nahraju. To jsou příklady naprosto legitimní přirozené výměny mezi jednotlivci. Na druhé straně je však samozřejmě právo každého být adekvátně placen za práci, kterou dělá. Je jasné, že nikdo by neměl mít právo obchodovat s něčím, co vytvořil někdo jiný, aniž by k tomu měl autorův či autorčin souhlas. A to zde vůbec nemluvím o neutěšených podmínkách v oblasti řady profesí v rámci kulturních průmyslů, jako například televizní scenáristika apod.

Nicméně takovéto zaměňování pojmů, ke kterému dnes čím dál častěji dochází, může mít velmi devastující účinky na náš každodenní život. Nejde jen o nějaký drobný, relativně irrelevantní problém; poslouchejte, co se například v současné době děje. Všichni jsme zvyklí na digitální nástroje komunikace a internet v té podobě, v jaké je známe. Neuvědomujeme si však dostatečně, co by se s nimi mohlo brzy stát – konkrétně mluvím o privatizaci, ke které může dojít každým dnem. Jak je to možné? Protože například nadcházející pondělí se v Evropském parlamentu bude hlasovat o takzvaném telekomunikačním balíčku. Součástí tohoto balíčku je zákonné nařízení, které by internetové providery, tedy i vašeho providera, zavazovalo k monitorování a kontrole vámi užívaných informací, a to bez

jakéhokoli povolení z vaší strany a také bez jakékoli kontroly ze strany nezávislého soudce. O tom se tedy bude příští pondělí hlasovat v Evropském parlamentu. My samozřejmě usilujeme o to, aby tento balíček nebyl přijat, nicméně parlamenty jednotlivých států, například Francie, Španělska, Itálie, Irska a Velké Británie, naopak usilují o zanesení podobného zákona do svých národních právních systémů. Proti tomu se samozřejmě v těchto zemích silně vymezuje občanská společnost, ale na druhou stranu mají tato zákonná opatření samozřejmě silnou podporu ze strany průmyslových asociací a lobbistických skupin.

Dalším zásadním důkazem, že to není žádná science fiction, je, že před měsícem byl v Evropském parlamentu jen velmi těsnou většinou zamítnut zákon, který by prodloužil období, kdy je třeba respektovat autorské právo z 50 na 95 let po smrti autora. Bohužel konkrétně problém tohoto zákona není zdaleka za námi, protože se o něm bude hlasovat znovu. Jak tedy sami vidíte, nejde o žádnou science fiction, toto je naše realita, politický směr, kterým naše vlády v současné době kráčí. Domnívám se, že je ve hře mnohem více než jen ekonomika. Ve skutečnosti jsme uprostřed debaty o tom, co je to kultura, uprostřed debaty o definici práva na informace. Práva, o jehož dosažení jsme usilovali po staletí.

Kulturní průmysly se příliš často přizpůsobují zájmům společností spravujících autorská práva a autorské poplatky a vlády manipulují koncept kultury a kreativity ve svůj vlastní prospěch. Jako příklad uvedu následující: často slyšíme na této konferenci slovo kultura, zatímco mluvčí má ve skutečnosti na mysli zábavní průmysl. Další příklad: často se v kulturní oblasti mluví o pirátství a pirátech, těmi piráty jsme ale my všichni. Všichni v této místnosti jsme těmi rádoby piráty, já osobně například jsem strašlivým pirátem. Všichni jsme zde dnes a včera shlédli několik překrásných powerpointových prezentací a všechny obrázky, které v nich byly použity, byly obrázky pirátskými. Je mezi námi tedy skutečně velké množství pirátů. Snažím se říct, že politici používají výraz a koncept pirátství velmi přirozeně, nicméně ve skutečnosti jde o velmi anachronický koncept, který slouží jako alibi pro velmi konkrétní věci. Není nic jednoduššího než označit přirozený společenský jev vzájemné výměny informací jako pirátství. Nicméně jde o nehorázné zjednodušení. To ti, kteří nás označují za piráty, jsou ve skutečnosti piráty, protože jejich přístup je dehonestujícím zjednodušením. Nelze přece rozdělit populaci na ty dobré, kteří kupují, a na ty špatné, kteří kopírují. Všichni děláme obojí nebo skoro všich-

ni. Označovat nás za piráty je stejné jako označovat za piráta například někoho, kdo vaří, aniž by používal kuchařku. Pokud užívám internet ke shromažďování hudby, ta ve mně jakožto v milovníci hudby zvyšuje potřebu vidět řadu muzikantů naživo, jít na jejich koncert nebo si koupit jejich CD. Dnes už si snad jen zástupci nenažraného nahrávacího průmyslu mohou myslet, že v digitální éře, ve které se nacházíme, si lidé budou kupovat tisíce a tisíce nahrávek, které jsou zdarma k mání na internetu. Je naprostá hloupost, že sdílení povede k tomu, že si přestane cenit umění, umělců a hodnoty originálu. Přestali si snad lidé kupovat Bibli v okamžiku, kdy začala být veřejně přístupná v knihovnách apod.? Myslíte si snad, že lidé přestanou chodit do kina na Spielbergovy filmy? Že Spielberg přijde o své milionové tržby? To si tedy skutečně nemyslím. Možná jeho tržby částečně klesnou, ale co to má co zajímat celou evropskou populaci? A to je další věc: většina kulturních průmyslů je americké provenience, takže nám, Evropanům, nepřináší žádný ekonomický zisk ani v dobrém, ani ve špatném slova smyslu.

Kultura zkrátka nepřestane produkovat emoce a přitahovat investice. Naopak v digitální éře mnohem více lidí využívá svůj kreativní potenciál právě díky tomu, že má volný přístup k informacím a souborům na internetu. Lidé si nepřestanou cenit tvůrců a umělců, protože skrze nové digitální nástroje se z nás všech dnes stávají umělci. Právě naopak – jediné, čeho si lidé přestanou cenit, jsou prostředníci. Ještě v nedávné době byli takovými prostředníky mezi publikem a umělcem právě zástupci průmyslů. Dnes se prostředníkem stává samotný internet. Dnes se tedy nacházíme v období nejvyšší možné kulturní produktivity a konzumace v dějinách. Ve svém kapesním MP3 přehrávači mám stovky písniček, které vznikly ve všech možných koutech světa. Dělá to snad ze mě nepřítel šíření kultury?

Dostávám se tedy ke svému závěru. Ráda bych zde zmínila naprosto výmluvný příklad instituce, jejíž existence jsme ve Španělsku a vlastně v celé Evropě byli svědky, instituce, která ač byla institucí soukromou, byla společená s politickou mocí

a vládami. Mluví o instituci inkvizice, která po staletí úspěšně prosazovala své zájmy pomocí takových nástrojů jako pálení knih, upalování vědců a odsuzování tisíců lidí k trestu smrti. Těm odsouzeným se tehdy sice neříkalo piráti, ale kacíři – tedy veskrze nejde o velkou změnu. Inkvizice také o staletí zbrzdila kulturní a technologický rozvoj společnosti. Něco podobného se dnes odehrává v naší digitální éře. Máme co do činění s menšinou, která se vymezuje vůči komunikačním kanálům, jež bychom mohli nazvat novým knihtiskem, s menšinou, která se snaží blokovat veškeré výhody plynoucí ze sdílení informací. A to je především v době ekonomické krize problémem vlád a politiků. Ti, kteří se snaží prosadit takzvaný Sarkozyho zákon (*pozn.: zákon kriminalizující sdílení souborů na internetu*), ať už jde o celé vlády nebo jednotlivce, přehlížejí tisíce umělců, kteří dávají svá díla dobrovolně k dispozici on-line. Nerespektují soukromí jednotlivců stejně jako demokratické výhody, které plynou ze svobodného toku a sdílení informací. A to je pro nás ve Španělsku velmi důležité, protože právě díky volnému přístupu k informacím a jejich sdílení se nám v březnu roku 2003 podařilo zabránit státnímu převratu, který plánoval José Maria Aznar.

Po čtyři roky lidé jak v Evropě, tak ve Spojených státech žádali své vlády, aby zakročily v oblasti bydlení a hypoték, aby začaly trh s bydlením kontrolovat a nenechaly jej, aby bezmezně ukájel svou hladovost. Žádali jsme své vlády, aby chránily právo na bydlení jako takové stejně jako bydlení coby nástroj vyrovnaného hospodářství. Naše vlády a naši politici nás, své občany, však neuposlechli. To vedlo ke katastrofě, ve které se právě nacházíme, k téhle naprosto předvídatelné krizi. Dnes znovu žádáme naše vlády a politiky, aby poslechli nás, občany, nikoli soukromé zájmy firem. Nebo chceme v oblasti přístupu k informacím opravdu následovat Pákistán, Čínu nebo Súdán? Chceme žít ve světě, kde se vlády budou bát kreativity vlastních občanů? Necháme Mickey Mouse, aby měl kontrolu nad naším přístupem k informacím, nad naší kreativitou? Já za sebe osobně říkám: *ne*.

Curriculum Vitae

Ředitelka multidisciplinárního divadla se narodila v Itálii a od roku 1990 žije v Barceloně. Je ředitelkou kulturní nadace Conservas. Pracovala v uznávaných skupinách fyzického divadla a performativního umění po celé Evropě. Její multidisciplinární tvorbu uvádí v současnosti festivaly v mnoha evropských zemích. Od roku 2000 řídí festival scénického a vizuálního umění

IN MOTION, jehož scénou je CCCB (Centro de Cultura Contemporánea de Barcelona – Centrum současné kultury v Barceloně), v průběhu festivalu zvaného Grec. Je známou aktivistkou evropských společenských hnutí v oblasti volné výměny znalostí, práva na obývání a využívání veřejných prostranství. Účastní se také aktivit četných uměleckých a aktivistických programů.

Odkazy:

<http://exgae.net/los-oxcars>

<http://exgae.net/exgae-multiply-and-share-forth/theoxcars>

http://conservas.tk/english/?page_id=6

Shrnutí moderátora (Xavier Troussard)

Pokusím se shrnout panel, který jsem se snažil moderovat, tj. panel s názvem Občanská společnost ve věku kreativity. Nejstručněji jej asi lze charakterizovat jako panel rebelů, kteří nesouhlasí s většinovým přístupem ke kreativitě tak, jak tu byl během dvou dnů probírán a prezentován. V první řadě kritizují koncept samotný, ve druhé řadě potom zpochybňují cíle týkající se kreativity tak, jak byly obecně formulovány. Dále se vymezují vůči podmínkám, v nichž lze kreativitu vyjádřit, a to ve smyslu, v němž je k nim na konferenci přistupováno.

Nebudu detailně probírat, co který řečník konkrétně řekl, pokusím se vše shrnout do několika bodů. První takovou stěžejní tezí, která zazněla v našem panelu, je, že koncept kreativity tak, jak se zde k němu přistupuje, není nový. Nový je naopak kontext, v jehož rámci kreativitu posuzujeme – společenský, politický i ekonomický. Dále náš pohled na kreativitu ovlivnila změna rychlosti vývoje.

Dalším důležitým bodem našeho panelu byla otázka, zda se na kreativitu díváme v globálním kontextu jako na záležitost spojenou s konkurencí a soutěživostí, nebo naopak jako na něco úzce spojeného se spoluprací.

Mluvili jsme o tom, že je potřeba obnovit kreativitu v jejím původním smyslu slova, její původní roli ve smyslu znovuobnovit a upevnit lidská práva a svobody projevu. Natalia Koliada, která v našem panelu zastupovala Bělorusko, nám velmi působivě připomněla, že to je základ. Také zazněly názory, že je třeba opět zakotvit umění jako autonomní oblast, uznat hodnotu umění pro umění. Diskutovali jsme, zda současný model odměňování umělců skrze autorské právo je prospěšný pro umělce a společnost obecně a zda bychom neměli začít hledat jiné způsoby odměňování tvůrců stejně jako jiné způsoby přístupu ke znalostem, způsoby všeobecného společenského přístupu ke kultuře.

V otázce, jakým směrem by se kulturní politika měla, nebo naopak neměla vydat, nebyl náš panel už tolik jednotný. Názory oscilovaly mezi jedním extrémem v podobě přístupu à la „nechte nás být, to nejlepší, co můžete se svojí politikou udělat, je vynechat nás z ní“ přes skromné náznaky, že kulturní politika by mohla stát na diverzitě v kombinaci s mobilitou, až po názor, že je třeba podporovat umění a kulturu na konkrétních místech, která budou sama o sobě živnou půdou pro formy kulturního vyjádření.

Na konci panelu zazněl zajímavý názor, a to ten, že na jedné straně stojí konkurence a soutěživost a na straně druhé spolupráce – obě tyto síly neboli principy působí pro zachování rovnováhy. David Černý zmínil, že na takovém principu pracuje každý normální tým. Na principu soutěže o nejlepší myšlenku, která probíhá v rámci spolupráce. A v této kombinaci konkurence a spolupráce by mohl spočívat způsob, jak smířit a dát dohromady všechny názory, které zde během dvou dnů trvání konference zazněly.